

Asia: VN/16579/2021

Lausuntopyyntö HE:stä laeiksi eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain muuttamisesta.

Punainen Risti pitää esitysluonnoksen tavoitteita erittäin hyvinä ja kannatettavina. On tärkeää, että lainsäädännössä turvataan tehokkaasti ihmisten pääsy ihmisarvoista elämää turvaaviin peruspalveluihin ulkomaalaisoikeudellisesta asemasta riippumatta. Esitetyllä lainsäädännöllä saatetaan kansallinen lainsäädäntö ja oikeustila vastaamaan paremmin perustuslain takaamaa oikeutta välttämättömään huolenpitoon ja sekä Suomen ihmisoikeusvelvoitteita. Esityksellä myös edistetään sekä alueellista, että eri väestöryhmien välistä yhdenvertaisuutta.

Tällä hetkellä eri kunnissa on käytössä hyvin erilaisia linjauksia minimiterveyspalveluiden osalta. Esimerkiksi Helsingissä välttämättömät terveyspalvelut on ulotettu esitysluonnoksessa tarkoitetuille ryhmille, kun taas joissain kunnissa saatavilla on vain kiireellinen ja lähinnä päivystysluonteinen palvelu. Välttämättömien terveyspalveluiden turvaaminen lainsäädännössä kaikille toteuttaa alueellista yhdenvertaisuutta ja helpottaa käytännössä myös palveluihin ohjaamista, kun menettelyt ovat yhdenmukaisemmat. Kuntien palveluissa voi luonnollisesti edelleen olla eroja, mutta on tärkeää, että ihmisarvoista elämää turvaavat terveyspalvelut ovat kaikkialla yhdenmukaisesti saatavilla.

Punainen Risti kiinnittää huomiota esityksessä yleisesti käytettyyn termiin ”paperiton” ja ”paperiton tai paperittoman kaltaisessa tilanteessa oleva”. Kuten esitysluonnoksessakin todetaan paperittomalla ei ole tarkkaa määritelmää ja paperittomiksi käsitetään eri yhteyksissä erilaisessa

asemassa tai tilanteessa olevia ihmisiä. Punainen Risti esimerkiksi lähestyy paperittomuutta avun tarpeen näkökulmasta ja tarkoittaa paperittomuudella tilannetta, jossa ihminen ei ole tavallisen sosiaaliturvan piirissä ulkomaalaisoikeudellisen asemansa johdosta. Paperitonta, toisin kuin esimerkiksi ”kansainvälistä suojelua hakevaa”, ei ole tähän mennessä määritelty lainsäädännössä eikä näin luonnoksessakaan suoranaisesti tehdä. Joissain kohdin hallituksen esityksen perusteluissa voi olla tarpeen ja käytännöllisempää viitata paperittomiin, mutta useimmissa kohdissa asia on mahdollista muotoilla tarkemmin tai toisin, jotta esille tulisi paremmin, että kyse on vähimmäisterveydenhuollon turvaamisesta tietyssä ulkomaalaisoikeudellisessa asemassa oleville ihmisille.

Ihmisoikeusvelvollisuuksien selvityksessä todetaan useammassa kohtaa sinällään oikein, että TSS-oikeuksiin liittyvissä velvoitteissa huomioidaan käytössä olevien resurssien rajallisuus. Sivulla 5 mainitaan, että resurssit on kuitenkin suunnattava vähimmäisvaatimusten täyttämiseen. Tässä yhteydessä olisi hyvä vielä selventää, että resurssien puutteella ei voida perustella tiettyjen väestöryhmien sulkemista välttämättömien terveyspalveluiden ulkopuolelle, kun julkisten terveyspalveluiden taso on muuten verrattain kattava.

Punainen Risti toteaa, että pelko terveyspalveluista aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta voi tosiasiallisesti viivästyttää tai jopa estää palveluihin hakeutumisen. Suuret sairaalalaskut aiheuttavat myös paljon huolta. Onkin hyvä, että esitysluonnokseen on sisällytetty mahdollisuus jättää kustannukset perimättä, jos henkilö on selvästi varaton. Suomen Punainen Risti kuitenkin huomioi, että ”selvästi varaton” voi edelleen aiheuttaa epäselvyyttä, epäyhtenäisiä käytäntöjä ja turhia perintäyrityksiä erityisesti koska määrittelyä ei tarkemmin avata perusteluissa. Suomen Punainen Risti kehottaa harkitsemaan mahdollisuutta luopua tosiasiallisten kustannusten perimisestä kokonaan, tai vähintään tarkentaa muotoilua niin, että sen soveltamiskäytäntö muodostuisi mahdollisimman yhtenäiseksi ja selkeäksi. Tämä alentaisi kynnystä hakeutua palveluihin. Erityisesti lasten osalta olisi hyvä tehdä selväksi, että kustannuksia ei peritä, jotta terveydenhuoltoon hakeutumisen kynnys olisi lasten osalta mahdollisimman matala. Suomen Punainen Risti myös huomauttaa, että tavoitteeksi asetettu yhdenvertaisuus turvapaikanhakijoihin verrattuna ei esitysluonnoksessa täysimääräisten kustannusten perimisen johdosta täysin toteudu. Vaikka palveluiden laajuus on muotoiltu vastaavasti, turvapaikanhakijoiden osalta hoidosta aiheutuvia kustannuksia ei peritä.

Punainen Risti toteaa, että lakiehdotuksen tavoitteiden toteutuminen on osin riippuvainen myös sosiaalihuoltoa koskevan lainsäädännön ja käytäntöjen arvioinnista ja kehittämisestä. Ensisuojaan tai hätämajoitukseen perustuva majoitusratkaisu soveltuu erittäin huonosti tilanteisiin, jossa ihminen on vakavasti sairas fysiologisesti tai psyykkisesti, tai jonka sairaus vaatii jatkuvaa hoitoa ja esimerkiksi lääkkeiden säilytystä. Myöskään ruokanormiin perustuva toimeentulotuki ei huomioi terveydenhuoltoon liittyviä kuluja.

1. Hoito-oikeuden laajuus

Suomen Punainen Risti toteaa, että esitysluonnoksen mukaisesti useammat henkilöt pääsisivät laajempien heille välttämättömien terveyspalveluiden piiriin. Punainen Risti huomauttaa kuitenkin, että ihmisoikeuksien täysimääräisen toteutumisen turvaamiseksi lähtökohtana tulisi olla, että terveyspalvelut vastaavat pitkittyvissä tilanteissa mahdollisimman hyvin niitä palveluita, joihin kunnan tai hyvinvointialueen asukkailla on oikeus. Esitysluonnoksissa viitataan vastaanottolain esitöiden välttämättömiä terveyspalveluita koskeviin perusteluihin (s.25). Punainen Risti huomioi, että pitkäkestoinen oleskelu on ollut perusteena myös tilapäistä suojelua saavien laajoille terveyspalveluille. Myös turvapaikanhakijan, paperittoman, ja tilapäisellä oleskeluluvalla oleskelevan osalta oleskelu voi pitkittyä merkittävästi.

Punainen Risti esittää, että lakiehdotusta tarkennetaan 56a§ 2 mom. perusteluiden osalta. Perusteluiden mukaan ”Pykälän 2 momentin mukaan palvelujen tarvetta arvioitaessa tulisi henkilön terveydentilan lisäksi ottaa huomioon hänen Suomessa viettämänsä ajan kesto.” Tarkoituksena on ilmeisesti viitata odotettavissa olevaan Suomessa vietettävään aikaan, mikä hoidon toteutumisen osalta on tarkoitus kuvata tavalla ottaa huomioon. Itse lakitekstissä käytetty ilmaisu ”henkilön oleskelun kesto” voidaan kuitenkin ymmärtää viittaavan henkilön maassa jo viettämään aikaan. Viittaus Suomessa vietettyyn (”viettämäänsä”) aikaan olisi selvyuden vuoksi hyvä poistaa perusteluista.

Välttämättömiin terveyspalveluihin on esitysluonnoksen perusteluissa määritelty kuuluvaksi ”raskauteen ja synnytykseen liittyvät palvelut mukaan lukien ehkäisyneuvonta ja raskauden keskeytys sekä pitkäaikaissairauksien ja muiden sairauksien välttämätön hoito”. Punainen Risti ehdottaa, että tässä mainittaisiin myös ehkäisy ja selvyuden vuoksi myös neuvolapalvelut nimenomaisesti.

2. Henkilöryhmän määrittely

Suomen Punainen Risti toteaa, että esitysluonnoksen määrittelyt niistä ihmisistä, joita esitys koskee, kattaa suurimman osan tilanteista, joissa terveyspalveluiden saatavuus ja pääsy niihin on ollut ongelmallista. Punainen Risti on kuitenkin huolestunut siitä, kuinka verrattain monimutkaisen ulkomaalaisoikeudellisiin statuksiin perustuvan määrittelyn soveltaminen onnistuu käytännössä terveydenhuollossa. Kohdan 1 osalta jää jonkin verran epäselväksi, mihin edellytykseen itse asiassa tarkasti viitataan. Kohdassa 3 on mahdollisesti tarkoitettu ”tai” sijaan ”ja” konjunktiota. Pykäläkohtaisissa perusteluissa on kuitenkin tuotu esiin, että henkilön oma ilmoitus lakiehdotuksessa tarkoitettuun henkilöpiiriin kuulumisesta olisi lähtökohtana hoito-oikeuden arvioinnissa, mikä edesauttaa tulkintaa. Tässä yhteydessä olisi hyvä todeta, että hoito-oikeuden selvittelyn ei tule viivästyttää hoitoon pääsyä.

Esitysluonnoksessa on valittu toteutustapa, jolla pyritään määrittelemään ryhmät, joille välttämättömät terveyspalvelut ulotetaan. Mahdollisuuksien mukaan voisi tarkastella myös vaihtoehtoa, jossa säädettäisiin yleisestä veloitteesta tarjota välttämättömäksi katsottu

terveydenhuolto ja pyrkiä määrittelemään ryhmät, joiden osalta terveydenhuolto rajoittuu edelleen vain kiireelliseen terveydenhuoltoon, kuten perusteluissa sivulla 27 on hahmoteltu.

3. Viestintä ja koulutus

Lakiehdotuksessa huomioidaan myös, että muutoksen toimeenpanossa tiedottaminen ja viestintä ovat keskeisessä roolissa. Monet lakimuutoksen piiriin kuuluvat henkilöt ovat oleskelleet Suomessa pitkään ja tottuneet nykylainsäädännön mukaisiin menettelyihin. Keskeistä on kouluttaa paitsi terveydenhuollon henkilöstöä, myös vastaanottotoiminnan parissa työskenteleviä henkilöitä sekä niitä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoita, jotka kohtaavat palveluihin oikeutettuja ihmisiä toiminnassaan.

Suomen Punainen Risti yhtyy myös näkemykseen, että huomiota on kiinnitettävä sekä hallinnollisten menettelytapojen kehittämiseen, toimintatapojen muuttamiseen samalla kun tehdään lainsäädännöllinen muutos.

Holopainen Eeva
Suomen Punainen Risti